

Vahel on koma ka ja ees

Argo Mund

eesti keele instituudi assistent

Eesti keele kõige sagedam lausesisesi kasutatav kirjavahemärk on koma. Selle märgi õige tarvitamine pole aga sugugi lihtne. Näiteks tekitab täiskasvanud keelekasutajates tihti hämmeldust tõik, et koma võib käia ka ja ees. Algklassidest on paljudele pähe kulunud reegel, et selle ning teiste rinnastavate sidesõnade *ning, ega, või, (nii ...)* kui ka ette koma ei panda, kuid ei meenu, et õpetaja rõhutas reeglis sõna *tavaliselt*.

Kui emakeeletunnis eritletavad laused muutusid keerukamaks, selgitati ka niisuguseid juhtumeid, mille puhul rinnastavate sidendite ees käib koma. Vanemate klasside õpilaste tähelepanu juhiti (ning seda tehakse praegugi) sellele, et lauseid ei tuleks komastada mitte ainult sidesõnadest lähtuvalt, vaid pea- ja kõrvallause ning lauseliikmete eristamise põhjal.

Vaatleme veel kord kokkuvõtlikult neid juhte, millal võib koma sattuda rinnastava sidesõna ette. Kõik aja- ja ilukirjandusest võetud näitelauseid on alustekstist hoolimata kirjavahemärgistatud õigesti.

Kõrvallause

Koma tuleb rinnastava sidendi ees kasutada siis, kui sidend

1) seisab pea- ja kõrvallause piiril:

Külalistest tuntakse kaks korda rõõmu: siis, kui nad tulevad, ja siis, kui ära hakkavad minema. (Virumaa Teataja 19.08.1999)

Võid kohata Hollywoodi filmistaare, kellest oled seni vaid und näinud, ja sukelduda korallsinisesse merre. (Maaleht 25.11.1999)

.. eestlane usaldab seda, mida ta on oma käega katsunud, ja väärtustab seda, mida on oma silmaga näinud. (Postimees 17.01.2003)

Nad teavad, et on vaja õppida võõraid keeli, ja teavad sama kindlalt, et emakeel vajab kaitset, ning ajas kaugel mõttekaaslase värssidest lähtudes kirjutavad oma kirjandeis, kuidas saaks seda hoida. (Virumaa Teataja 13.03.1999)

.. noor pedagoog ei tundnud veel klassi, et näha ette sündmusi, ega teavitanud kohe lapsevanemat juhtunust. (Virumaa Teataja 04.12.2002)

Rootsis on arstiabi saamiseks vajalik Eestis kehtiv pass, milles on kinnitus, et selle omanik elab Eestis, või elukohajärgse haigekassa tõend. (Virumaa Teataja 11.07.2000)

Video on mõeldud abiks tehnika omandamisel nii nendele noortele, kes käivad trennis, kui ka nendele, kes ei käi. (Eesti Päevaleht 16.01.2003)

2) eraldab kahte eri astme kõrvallauset:

Väljataga teab paari juhust, kui poed hakkasid müüma eelmüügist tellitud eksemplare lootuses, et omanikud neile kohe järele ei tule, ja on nüüd sattunud piinlikku olukorda. (Eesti Päevaleht 30.10.1999)

Ilo miniteatmikusse on koondatud keemia raudvara, mida on võimalik kasutada nii koolijütsidel, kes alles hakkavad keemia saladusi tundma õppima, kui ka neil, kel ees riigieksamid või astumine kõrgkooli. (Õpetajate Leht 21.02.2003)

Kui rinnastav sidesõna seob mitut sama astme kõrvallauset, siis tema ette koma ei panda.

Karl ei saa korrapealt aru, kus ta viibib ja kas on hommik või õhtu.

Oskan nimetada inimest, kes kiirust tõeliselt armastas ning kes teadis, miks ta seda tegi.

Seetõttu on lootust arvata, et õpinguid said jätkata kõik, kes soovisid ning [kes] selle nimel ka pingutasid. (Universitas Tartuensis 18.02.2000)

Ühes lauses võib olla mitu kriitilist kohta.

Kirjutajaks oli inimene, kelle perekonnanimi oli Võšegorotsev ja kes arvas, et tegemist on tema suguvõsale kuulunud lossiga, ja [kes] palus luba sellega tutvumiseks. (Õpetajate Leht 10.03.2000)

Esimese *ja* ette koma ei tule, sest see ühendab sama astme kõrvallauseid. Teise *ja* ette tuleb koma panna, sest see eraldab eri tasandi kõrvallauseid.

Järellisandi, järeltäiendi, lauselühendi ja kiilu komastamise reegleid nende lauseelementide järel olev *ja*, *ning*, *ega*, *või*, (*nii*) ... *kui ka* ei mõjuta.

Järellisand

Nuppe keerab hoopis Urmas Vadi, noorema põlve kirjamees, ja saade on kohe särtsakam ja mängulisem. (Postimees 04.02.2003)

Palusin teate edasi öelda Markol, oma vennal, ja ta oli sellega kõhklemata nõus.

Ta oli kasvanud ruttu, see mu õde Luise, ja oli jooksnud ära õigel ajal. (August Mälk)

Johannes Aavik kui keeleuuenduse algataja **ning** Johannes Voldemar Veski kui keelearenduse pooldaja kuuluvad eesti keelekorralduse klassikute hulka.

Johannes Aavik keeleuuenduse algatajana **ning** Johannes Voldemar Veski keelearenduse pooldajana kuuluvad eesti keelekorralduse klassikute hulka.

Tütarlaps luges läbi Wimbergi „Lipamäe”, Virumaa kirjandusauhinna saanud teose, **ning** sai unustamatu elamuse.

Siiski tuleb tähelepanu pöörata omastavalisele järellisandile, mille põhjaks ei ole sihtis, nagu on eelmise lõigu viimases näites. Tavaolukorras pannakse niisugusel puhul koma ainult lisandi ette:

Andrus Saareste, eesti keeleteadlase kalmul on raidkiri „Mu emakeel on minu arm”.

Kui aga omastavas käändes järellisand satub rinnastava sidesõna ette, tuleb lisand eraldada komaga mõlemalt poolt:

Reeda, ema usaldusväärseima töökaaslase, *ega* Paavo arvamusel polnud poiss kunagi hoolinud.

Järeldäiend

Peagi aga kistakse lugeja kangelase esimesse intiimkogemusse, detailrikkasse ja brutaalsesse, ja selline see raamat ka edaspidi on. (Eesti Päevaleht 14.03.2003)

Lauselühend

Kristiina viibis boksis kõige vähem, 28,9 sekundit, võites suusavahetuses teise koha saanud Katrinit 1,2 sekundiga, ja tormas kuuendana Skarit jälitama. (SL Õhtuleht 23.12.2002)

Haridusministeerium valmistas ette haridusinvesteeringute kava, arvestades maavalitsuste esitatud ettepanekuid, ning valitsus kiitis selle heaks. (Postimehe nädalalisa Arter 30.11.2002)

Ta lamas selili, käed pea all, silmad lahti, ja laskis mõtetel edasi kulgeda.

Ta istus, käed rüpes, ning mõtles oma muredele.

Teatris ei jalutata, suusamüts silmini peas ja lohisevad saapad jalas, ega lasta vilet.

Kiil

Endine riigipea soovitas kõigil, kes on tähelepanu alt välja jäänud, pöörduda represseeritute organisatsioonide poole, näiteks Mementosse, ja endast teada anda, samuti maakonnavõimude poole, kellelt on võimalik saada vajalikke andmeid. (Postimees 18.12.2002)

Karmen sai ülikooli sisse, see oli ime, ning hakkas usinalt suhtekorraldust õppima.

Kiilu üks liike on üte.

Tule siia, poiss, ja näita oma hinded ette!

Ootasime sind, onu Olev, ning mõtlesime, kuhu sa oled kadunud.

Mõttepööre

Mõttepöördede puhul kasutatav koma „ei allu selgele reeglile ja johtub kirjutaja tahtest lause struktuuri selgemini esile tuua”. Kolmes järgmises lauses pole rinnastava sidesõna eest koma ärajätmine viga.

Kuuled, ei usu, ja ometi on see tõsi. (Postimees 20.12.2002)

Mida tähendab mõiste „juurteadmised”? Vastus on olemas ministri adu-
matuses, ja tema ei ole ainuke. (Õpetajate Leht 24.01.2003)

Tegelikult on siirdamine ka odav, või pigem suhteliselt odav, sest nüü-
disaegne meditsiin on ju üldse väga kallis. (Virumaa Teataja 21.12.2002)

Lõpetuseks tasub tähelepanelikult lugeda järgmisi lauseid, mille kirja-
viis on muutmata.

Tänu oma tugevatele antibakteriaalsetele omadustele mõjub taruvaik
kahjulikele bakteritele, mis on juhuslikult sattunud suhu ja teistele võõr-
kehadele teie organismis. (Postimees 26.08.2002)

Tekib küsimus, kas suu on võõrkeha.

Vene ajakirjanikud kritiseerivad duumas reedel vastuvõetud seadusepa-
randusi, mis piiravad meedia õigusi terrorismivastaste operatsioonide
kajastamisel ning leiavad, et need ei suuda täita oma otstarvet. (Eesti
Päevaleht 04.11.2002)

Kas seaduseparandused leiavad, et meedia õigused ei suuda täita
oma otstarvet? Mõlemasse lausesse tuleb lisada üks koma, sest muidu
hälbib mõte loogikarajalt.

---

¹ M. Ereht, R. Kasik, H. Metslang, H. Rajandi, K. Ross, H. Saari, K. Tael,
S. Vare, Eesti keele grammatika II. Süntaks. Lisa: kiri. Eesti Teaduste Aka-
deemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn, 1993, lk 404.